

ARA NESİL DÖNEMİNDEN BİR KERBELÂ MERSİYESİ NEVHA-İ DİL

A KARBALA ELEGY FROM THE ARA NESİL PERIOD NEVHA-İ DİL

TANER TURAN RÖR

Sorumlu Yazar/Correspondence

CENGİZ GÖKŞEN RÖR

Öz

Tekke şairi olan ve Ara Nesil şairleriyle aynı yıllarda eserler veren Ahmed Servet (1845-1895)'in *Nevha-i Dil*'i kaynaklarda basılmamış bir eser olarak gösterilmektedir. Ancak araştırmalar sonucunda eserin 1311/1893 yılında Kitabçı Kasbar tarafından yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda metin, latinize edilmiştir. Bununla birlikte metni çözümlmek ve Kerbelâ Mersiyeleri içerisindeki yeri belirlenmelidir. Bu bağlamda bir tür olarak mersiye incelenerek yapısal bir düzlemde tanımlanmıştır. Kerbelâ Mersiyesi'nin tür kavramı ışığında değerlendirilmesi *Nevha-i Dil*'in anlamlandırılması ve açıklanması konusunda önemlidir, çünkü tür olarak mersiye pek çok biçimi ve biçemi bünyesinde barındırabilir. Biçim ve biçem kavramlarını metin bağlamında değerlendirmek için biçembilimin kavramlarından yararlanılabilir, çünkü biçembilim, metin düzleminde anlatımın biçiminin anlaşılmasında ve anlamlandırılmasında önemli rol oynar. Biçembilimin özellikle önceleme, koşutluk ve yineleme gibi kavramları biçem-anlam ilişkisi bağlamında içeriğin biçiminin anlaşılmasına olanak sağladığı gibi içeriğin işleyişinin ortaya konulmasına yardımcı olur. İçeriğin işleyişinde ise göstergebilimin kavramlarından hareketle metnin içeriği çözümlenmelidir. Göstergebilimsel dörtgen ve anlatı izlencesinden yararlanarak *Nevha-i Dil*'in göndergeleri ve içeriğin biçimi incelenebilir. Son olarak figüratif dil kullanımları bağlamında betisel ifadeleri ortaya koymak ve Kerbelâ Mersiyesi'nin derin yapısını anlamlandırmak gerekir. Bütün bunlardan hareketle bu çalışmada biçem-anlam bağıntısından hareketle biçembilimin kavramlarından yararlanılarak metnin biçemi ve biçem dâhilinde tür ve türsel ilişki ortaya konulmuştur. İçeriğin işleyişinde ise içeriğin biçimi göstergebilimin kavramlarından yararlanılarak belirlenmiş ve figüratif dil kullanımları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Biçembilim, Göstergebilim, Kerbelâ Mersiyesi, Ahmed Servet, Nevha-i Dil.

Abstract

The *Nevha-i Dil* of Ahmed Servet (1845-1895), who was a tekke poet and produced works in the same years as the Ara Nesil poets, is shown in the sources as an unpublished. However, the research showed that Kitabçı Kasbar published the book in 1893 (h. 1311). Accordingly, the text has been latinized. However, the text should be analyzed, and its place in the Karbala Elegies should be determined. In this context, elegy as a genre has been examined and defined on a structuralist plane. Evaluation of the Karbala Elegy in the light of genre is essential for interpreting and explaining *Nevha-i Dil* because, as genre, elegy can contain many forms and styles. The concepts of stylistics can be used to evaluate the concepts of form and style in the context of the text because stylistics plays an essential role in understanding and making sense of the form of expression at the text plane. Besides clarifying the content's function, stylistic concepts like foregrounding, parallelism, and repetition clarify the form of the content within the context of the style-sense relationship. The content of the text should be analyzed using semiotic concepts in the functioning of the content. The referents of *Nevha-i Dil* and the form of the content can be examined by making use of the semiotic square and narrative program. Finally, to understand the deep structure of the Karbala Elegy, figurative expressions should be revealed in the context of figurative language uses. Based on all these, in this study, using the concepts of stylistics, based on the style-sense relationship, the style of the text and the genre and generic relationship within the style are revealed. The form of content was established through the application of semiotic concepts, and the role of figurative language was then analyzed.

Keywords: Stylistics, Semiotics, Karbala Elegy, Ahmed Servet, Nevha-i Dil.

Giriş

Bir göstergeler dizgesi olarak tanımlanan dil, metin içerisinde göstergelerin birbirleriyle hem biçimsel hem de anlamsal ilişkisi sonucu anlam aktarımını sağlar. Bu yüzden yazınsal incelemelerde de biçem¹ kavramı öne çıkarılır ve metnin bütünlükçü bir şekilde anlamlandırılması ve alımlanması adına biçem incelemesi gerçekleştirilir. Dilsel göstergelerden oluşan bir yazınsal metin, Saussure'ün söz kavramı sınırları içerisinde değerlendirilir, çünkü "söz" dilin bireysel yanına gönderimde bulunur (Saussure, 1985). Nitekim yazınsal metinlerde sözcemele öznese², metni oluştururken kendi biçimini de inşa eder. 19. yüzyılda söz konusu biçem çoğunluk bir biçim ve tür bağlamında oluşturulur ve kimi zaman türlerarası kavramına gönderimde bulunur. Bu bağlamda ilk olarak yapısalcı bir düzlemde mersiyeyi tür olarak ele almak yerinde olur.

Tür kavramı temelde tarihsel bir boyutta ele alınır ki Todorov, tür kavramını bir veya daha fazla eski türün bir araya getirilmesi ve/ya değiştirilmesi sonucunda oluşturulduğunu özellikle belirtir (Todorov, 1978). Tür kavramının bu biçimde tanımlanması türsellik kavramını da öne çıkarır, çünkü tür kavramının tanımlanması bir toplumda belirli söylemsel özelliklerin yinelenmesi aracılığıyla ortaya çıkar. İlk olarak "söz" düzleminde ele alınan bireysel metinler, tür bağlamında bir düzğüye dâhil olarak üretilir. Böylece tür kavramı, okurlar/alımlayıcılar adına bir beklenti ufku oluştururken, yazarlar için "yazma biçimleri" olarak işlev görmektedirler (Todorov, 1978). Tür kavramının bir beklenti ufku meydana getirmesi *Nevha-i Dil* bağlamında mersiyenin tanımlanmasını zorunlu kılar.

Mersiye, yazınsal bir terim olarak

"ölen birinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ölene karşı şairin ilgisini ifade etmek üzere yazılan lirik şiirlere verilen addır" (İsen, 1994, 3).

İsen tarafından yapılan bu tanım, mersiyenin tür bağlamında ve alımlayıcı düzleminde nasıl bir etki yaratacağını açıkça ortaya koyar. Beklenti ufku kavramından hareketle mersiyenin, ölen kişinin iyi taraflarını anlattığı ve üzüntüyü dile getirdiği açıkça anlaşılır. Bir yazma biçimi olarak mersiye ise sözcemele öznesinin metninde yer alan göndergeler aracılığıyla görünür hâle gelir. Böylece türsellik bağlamında Kerbelâ Mersiyesi'nin tanımlanması ve anlamlandırılması kolaylaşır. Kerbelâ Mersiyeleri, Kerbelâ'da katledilen Hz. Hüseyin ve ailesini işler (Levend, 2017). Bu bağlamda Kerbelâ Mersiyeleri, "*vaka'-i dil-sûz-ı Kerbelâ*" ve "*haber-i Kerbelâ*" gibi adlandırmalarla anılmaktadır (Kurtuluş, 12 Eylül 2022). O hâlde Kerbelâ Mersiyeleri, beklenti ufku kavramı dâhilinde Kerbelâ Hadisesi'ne gönderimde bulunur ve okur/alımlayıcı ilk olarak bu bağlamda metni tanıır.³ *Nevha-i Dil* özelinde bu durum ilk olarak yanmetinsel⁴ bir unsur olan eserin kapağındaki ibareden anlaşılır: "Hadise-i

1 Üslup anlamında kullanılmıştır.

2 Burada şair ve/ya yazar anlamında kullanılmıştır, çünkü en basit anlatımla "sözce belli bir yerde, belli bir zamanda, belli bir kişi tarafından söylenen ya da yazılan dilsel bir olgudur. Sözcemele ise, bu sözceyi üretme edimidir" (Eziler Kıran ve Kıran, 2011, 126). Bu yüzden biçembilimsel bir inceleme biçem-anlam ilişkisini incelerken sözcemele öznese kavramını bu doğrultuda kullanır.

3 Kerbelâ Hadisesi gibi trajik bir olayın gerçekleşmesi Müslümanlar üzerinde derin etki bırakmış ve bu bağlamda pek çok eser yazılmıştır. Bu gibi eserler "Maktel-i Hüseyin" yazma geleniğini doğurmuştur (Güngör, 16 Eylül 2022).

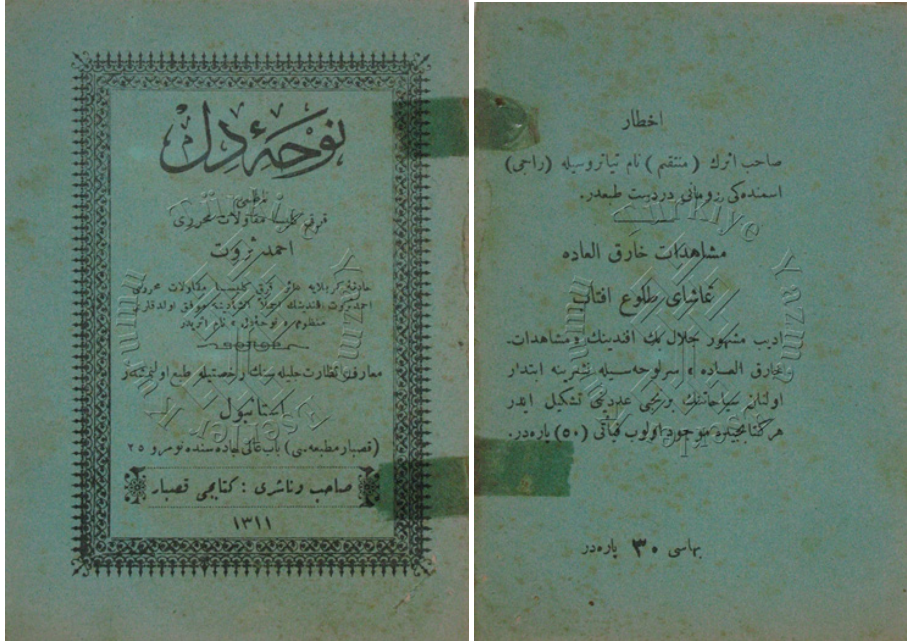
4 Yanmetinsellik metnin dışında/eşiğinde metinsel unsurları ifade eder. Bu bağlamda başlıklar, notlar, önsözler, vb. yanmetinsel bir unsur değerlendirilir (Aktulum, 2011, 478).

Kerbelâ'ya dair *Kırk Kilisa* mukavelat muharriri Ahmed Servet Efendi'nin icmalen inşadına muvaffik oldukları manzum “*Nevha-i Dil*” nâm eseridir” (Ahmed Servet, 1894, 1). Söz konusu ibare metnin Kerbelâ Hadisesi'ni ele aldığını ve manzum olması bakımından da Kerbelâ Mersiyesi olduğunu açıkça ifade eder.

Kerbelâ Mersiyesi dâhilinde *Nevha-i Dil*'i ele almadan önce Ahmed Servet hakkında da bilgi vermek yerinde olur (Engin-Sarı-Eren, 2022, ss. 35-76). Bu bağlamda Vahit Lütfi Salcı'nın yazıları dikkati çeker. Onun yazılarından hareketle ilk olarak Ahmed Servet'in kayınbabası Tefvik Bey Baba üzerinde durulması uygundur. Tefvik Bey Baba, İstanbul Şehzadebaşı'nda doğmuştur. 1845 (h. 1261) tarihinde babası vefat edince annesiyle birlikte çiftliklerinin idaresi için Edirne'ye gitmiştir (Salcı, 1938). Aktarılanlara göre Tefvik Bey Baba'nın ataları, Türkiye'ye göç etmiş Kırım beylerinden biridir ve Kırklareli'nde doğmuştur. Bektaşî tarikatine intisap eden şair, 93 Rus Muharebesi'nde İstanbul'a gitmiş, Rumelihisarı'nda Nafi Baba ile görüşerek icazet almış ve “baba” olmuştur. Harpten sonra ise yurduna dönmüş ve mutaassıp bir Bektaşî babası olarak hayatını sürdürmüştür. Aktarılanlara göre zengin ve varlıklıdır. Bununla birlikte Tefvik Bey Baba, Kırklareli softalarına bağırılmış ve onları aşağılamıştır. Bu olay üzerine hocalar, Tefvik Bey Baba'nın Trablusgarp'a sürülmesini sağlamışlardır. Ancak Tefvik Bey Baba bu sürgünden geri dönmüş ve saldırgan tavrını devam ettirmiştir. Söz konusu tavrı, onun tekrar Trablusgarp'a sürülmesine neden olmuştur. Bu sürgünü uzun sürmüş ve burada çektiği sıkıntılar şiirlerine yansımıştır (Salcı, 1936). Nitekim 1895 (h. 1313) senesinde burada vefat etmiştir (Salcı, 1938). Bununla birlikte Tefvik Bey Baba'nın torunu Muhiddin Özenbaş'ın mektubuna göre Tefvik Bey Baba bir masondur ve Ceylan derisi üzerine yazılmış 1858/59 (h. 1275) tarihli bir diploması bulunmaktadır (Salcı, 1949).

Ahmet Servet Bey'in babası Abdüsselam Bey'in de şair olduğu ve Selâmî mahlasını kullandığı aktarılmakta olup güçlü bir divan şairi olarak gösterilir. Zuamâdan Mehmed Bey'in oğlu olan Abdüsselam Bey, zaptiyelik, hapishane müdürlüğü ve tahsildarlık yapmıştır, yetmiş beş yaşında zatürreden dolayı vefat etmiştir (Baki, 2015).

Ahmed Servet Bey'in ise asıl adı Ahmet Tefvik'tir ve 1845 (h. 1261) yılında Kırklareli'nde doğmuştur. Kendisi gibi şair olan Tefvik Bey Baba'nın kızı Hürmüz Hanım ile evlenmiştir (Salcı, 1949). Kayınbabası Tefvik Bey Baba tarafından “Servet” mahlası kendisine verilmiştir. Kırkkilise müftüsü Süleyman Efendi'den Arapça, Şair Hasibî'den ise Farsça dersleri almıştır. 1878/79'dan (h. 1296) 1894/95 (h. 1312) yılına kadar Kırkkilise mukavelat muharrirliğinde bulunmuş, istifa ederek ayrılmıştır. 1882/83 (h. 1300) yılında ise İstanbul'da Merdiven köyünde divan sahibi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba'dan icazet alarak Bektaşî babası olduğu bilinmektedir. Babalığının kâmil bir mürşit hâlinde geçtiği ve iyi saz çaldığı aktarılmaktadır. Hasibî ve Raci gibi Divan edebiyatçılarıyla şiirler söylemiş ve Âşık Ahmet, Hayranî, Edirneli Kenzî gibi halk şairleriyle pek çok müsabakalara katılmıştır. Edirneli Memet Ali Özeren'in aktardığına göre bu müsabakalarda özellikle muamma çözmek hususunda üstünlüğünü ortaya koymuştur. Bu bakımdan hem Divan hem de halk şairleriyle boy ölçüşebildiği anlaşılabilir. Bunun yanı sıra eserlerinin nadir bulunduğu aktarılmakta olup hem aruz hem de hece vezniyle şiirler yazmıştır (Salcı, 1938). Matbu tek eseri olan *Nevha-i Dil*'dir. Bu bağlamda *Nevha-i Dil* üzerinde durmak yerinde olur.

Şekil 1: Nevha-i Dil Ön Arka Kapak

Aruzun *Fe'îlâtûn* [*Fâ'îlâtûn*]/*Fe'îlâtûn*/*Fe'îlâtûn*/*Fe'îlûn* [*Fa'lûn*] vezniyle kaleme alınmış olan *Nevha-i Dil* adlı eser terki-i bend biçimindedir. *Nevha-i Dil*'in terki-i bend biçiminde olması, mersiyelerin geneliyle benzerlik gösterdiğini ortaya koyar.⁵ İsen'in tespitlerine göre mersiyeler, çoğunlukla terki-i bend ve terci-i bend nazım şekliyle kaleme alınmışlardır. Buradaki bilgilere göre ele alınan 138 mersiyenin 80 tanesi türün en çok tercih edilen şekli olarak öne çıkan terki-i bend biçimiyle yazılmıştır (İsen, 1994). O hâlde *Nevha-i Dil*, mersiye türüyle kurduğu ilişkiyi pek çok bakımdan sürdürür. Ancak söz konusu ilişkinin tespit edilmesi için şiir dilinin nasıl inşa edildiğini ve bundan hareketle anlamın nasıl aktarıldığını da açıklamak gerekir. Nitekim Aksan'ın belirttiği gibi şiir söze dayanır ve dilbilimin alanı içerisine girer (Aksan, 2016). Söze dayanan ve dilbilimin alanına giren şiirin anlatsallık düzeyinde ele alınması gerekir, çünkü “şiir dili, gerek öz, içerik, gerekse sunuluş, anlatım açısından içerdiği çeşitli etkileyici öğeleri birbiriyle sıkıca örülmüş biçimde sunmakta, böylelikle bir öz ve sunuluş bütünlüğü ortaya koymaktadır” (Aksan, 2016, 51).

Şiirin kendisine özgü kavramları saptamak adına metnin ilk olarak biçembilimin kavramları aracılığıyla incelenmesi yerinde olur. Söz konusu kavramların devreye girmesi, yapısalcı bir anlayışı da beraberinde getirir, çünkü “yapısalcılık, metni parçalara bölerek, parçaları yeni bir düzene göre birbirlerine yaklaştırarak ele aldığı nesneyi baştan kurmaya uğraşır” (Bayrav, 1999, 59). O hâlde biçembilim de ilk olarak kendisini yapısalcı bir düzlemde konumlandırır ve metni kendi kavramsal

5 Söz konusu eserin yayımlanmadığı, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde yer alan *Servet Beybaba, Ahmed Tevfik* adlı maddede belirtilmiştir (Emine Çakır, 10 Eylül 2022). Ancak 2018 yılında gerçekleştirilen *1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tezinde çalışmanın varlığı ortaya konulmuştur (Turan, 2018, 179-182).

alanından hareket ederek parçalara böler. *Nevha-i Dil* üzerinde metnin parçalara bölünmesi okumabirimi kavramını öne çıkarır. Biçim olarak terkeb-i bendin çalışma sınırları dâhilinde öncelenmesi, her bendin bir okumabirimi meydana getirmesi, söz konusu okumabirimlerinin her birinin kendi içerisinde değerlendirilmesini gerektirir ve böylece her okumabirimi birbirleriyle bağ kurar. Barthes'ın belirttiği gibi “hiçbir düzey tek başına anlam yaratamaz. Belli bir düzeye bağlı her birim, ancak bir üst düzeye katılabilirse bir anlam kazanır” (Barthes, 1993, 87). *Nevha-i Dil* özelinde her okumabirimi, birbirleriyle girdiği ve bir üst düzeye katıldığı anda anlam kazanmaktadır. Bu yüzden her bendi önce kendi içerisinde değerlendirmek ardından kendi içerisindeki biçimsel ve söylemsel bağlantılar aracılığıyla anlamlandırmak yerinde olur. Bunu da şu üç düzeyde gerçekleştirmek gerekir: Biçem-anlam ilişkisi, içeriğin işleyişi ve figüratif dil kullanımları. Biçem-anlam ilişkisi bağlamında metnin biçimini anlam sınırları dâhilinde ortaya koymak biçem ve anlam arasındaki bağıntıyı anlamlandırmak yerinde olur. İçeriğin işleyişinde ise metnin göndergesi de olan Kerbelâ Hadisesi'nin nasıl işlendiğini göstergebilimin kavramsal alanından yararlanarak açıklamak gerekir. Son olarak figüratif dil kullanımlarında ise metinde yer alan figüratif/betisel dil kullanımları ortaya konulur ve metnin derin yapısı üzerinde durulur. Bu çalışmada da bu yöntem izlenmiş ve bu doğrultuda metin ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

1. Nevha-i Dil'de Biçem-Anlam İlişkisi

Yazınsal bir metinde biçem, Saussure'ün söz kavramıyla yakından ilişkilidir. Söz kavramının dil yetisinin bireysel yanını ifade etmesi, yazınsal metinlerin özgünlüğünü ve kendi dilini yarattığını göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü yazınsal metin, bir söylemdir. Söylem kavramını temelde, konuşanın öznenin üstlendiği dil olarak tanımlamak ve Saussure'ün söz kavramıyla eşanlamlı hâle getirmek mümkündür (Rifat, 2013). Biçembilim de bundan hareketle biçemi tanımlar. Dilin belirli bir kişi tarafından [sözceleme öznesi] belirli bir bağlamda [yazınsal metin] kullanılması olarak ifade edilen biçem kavramı, böylelikle “söz” kavramını önceler. Şiiri bu bağlamda değerlendirmek yerinde olur, çünkü şiirin söz düzleminde yer almasının nedeni hem anlatım hem de içerik düzleminde değişiklikler göstermesidir (Yalçın, 2010). Anlatım düzleminde değişiklikleri saptamak ve şiir dilini ortaya koymak adına oluşturan okumabirimlerinin biçimsel özelliklerini ve bu özelliklerin neleri ifade ettiğini anlamak gerekir. Terkeb-i bend biçiminde yazılmış *Nevha-i Dil*, 40 bentten oluşur. Söz konusu kırk bentte biçem ve anlam ilişkisini ortaya koymak adına birtakım yinelemelere ve öncelemelere değinmek gerekir. Bu noktada dilin hangi işlevleriyle kullanıldığı ve göndergeyi [Kerbelâ Hadisesi] nasıl aktardığı üzerinde durmak yerinde olur. Metnin ilk iki bendine bakıldığında birinci tekil kişi ve iyelik eklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülür. Bunun sebebi şiirin öznesinin⁶ ilk iki bentte ehl-i beyt sevgisi üzerinde durması ve metni oluştururken Allah'tan güç ve kudret istemesidir:

“Haydar u Fâtma sıbteyni gönülden severim
Çaryârın kuluyum çâker-i ashâb-ı kirâm
(...)
Edecek bâr-geh-i 'izzetine 'arz-ı niyâz
Eyledim yazmağa hâl-i şühedâyı âgaz” (Ahmed Servet, 1894, 4).

6 Şiir anlatıcısı anlamında kullanılmıştır.

Yukarıda alıntılanmış iki beyitte söz konusu eklerin kullanım şekli dikkati çeker. İlk beytin ilk dizesinde “sev-” fiili geniş zaman birinci tekil kişi ekiyle çekimlenmiştir. Amaç birinci tekil kişi eki kullanılarak ehl-i beyit sevgisini vurgulamaktır. Nitekim “sıbteyn” sözcükbirimi Hz. Peygamber/Muhammed’in “Cennet ehlinin efendileri” dediği iki torununa gönderimde bulunur ve şiirin öznesi özellikle ilk bentte ehl-i beyte olan saygısını ve sevgisini dilin anlatım işlevi dâhilinde vurgular. İkinci dizede de benzer kullanım sürdürülür. “Çaryâr” sözlükbirimi Hz. Muhammed’den sonra halife Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’ye ortak isim anlamına gelir. Böylece hem İslam tarihine hem de ehl-i beyte olan sevgi ve saygı yinelenirken “kul” sözlükbirimi dikkati çeker. “Kul”, birinci tekil kişi iyelik ekiyle doğrudan şiirin öznesine ve şiirin öznesinin ehl-i beyte olan sevgisine gönderimde bulunur. Metnin buna odaklanmasının sebebi söz konusu ilk iki bendi bir giriş hâline getirir. Bu da söylemsel bir tercihtir ki ikinci alıntıdaki son dize buna gönderimde bulunur. “Eyle-” fiilinin görülen geçmiş zaman birinci tekil kişi ekiyle çekimlendiği görülür ve Kerbelâ Hadisesi dolaylama (ing. *Periphrasis*) aracılığıyla şu terkiple aktarılır: “hâl-i şühedâyi”. Söz konusu terkinin kullanımın Kerbelâ Hadisesi’nin nasıl sonuçlanacağına gönderimde bulunduğu gibi “şühedâ” sözlükbirimiyle hadisenin elim ve kutsal bir hadise olduğu vurgulanır. Bu anlatım yine aynı dil kullanımlarıyla devam ederek bir tür metnin yazılış hikâyesi aktarılır:

*“Bu muharremde hadika okur iken tenhâ
Oldu bu çâkere ilhâm-ı Hüda râh-nümâ*

*İttihâz eyleyerek çün o kitâbi mehaz
İktibâs eyledim andan nice dürlü ma’nâ” (Ahmed Servet, 1894, 4).*

Yukarıda yer alan iki beyitte metnin nasıl yazıldığına dair gönderimler yer alır. İlk beyitte “muharrem” zamanı imlediğinden Kerbelâ’yı işaret eder. Hicri takvime göre yılın ilk ayı olan muharrem ayında Kerbelâ hadisesi gerçekleşmiştir. Şiirin öznesi [burada aynı zamanda sözceleme öznesi], şiiri muharrem ayında kaleme aldığı şiir dâhilinde kendini kişileştirerek belirtir. Biçemsel düzlemde bu durum işaret sıfatıyla [bu çâker] ifade edilir. Kul anlamına gelen “çâker” sözlükbirimi, “bu” işaret sıfatıyla birlikte sözceleme öznesine gönderimde bulunur. Esin kaynağı ve yol gösteren ise Allah olarak gösterilir. İkinci beytin dizelerinde yer alan ve önelemeyi de tetikleyen “ittihâz” ve “iktibâs” sözcükleri iftî’al kalıbındadır. Kabul etme anlamına gelen ittihaz ve bir sözü ya da hikâyeyi aktarma anlamına geleni iktibas sözcükleri “eyle-” fiiliyle birleşerek yine Kerbelâ’ya gönderimde bulunulur. İktibas eylemek bu noktada bilinen bir hikâyenin [Kerbelâ Hadisesi] alıntılanması ve yeniden yazılması anlamına da gelir. Böylece şiirde türsel ilişki biçim düzleminde de öne çıkartılır. Aynı zamanda [eyle-] fiilinin ilk dizede zarf fiil eki [-ArAk], ikinci dizede görülen geçmiş zaman birinci tekil kişi ekiyle birlikte kullanımı hikâyeye anlatımının başlangıcına bir dinamizm katmaktadır ve bu durum hikâyenin başlangıcını gösteren şu beyitle sürdürülür:

*“Eyledim rûşen-i ‘ibârât ile sebt ü tahrir
Edeyim dinle hemân hâl-i Hüseyin’i tahrir” (Ahmed Servet, 1894, 5).*

Yukarıdaki beyitte de görüldüğü üzere birinci tekil kişi eki yinelenmektedir. Bu durum hem hadisesinin anlatılacağını hem de biçemsel dilin anlatım işleviyle kullanıldığını gösterir. Aynı zamanda bu biçimbirimsel yineme örneği de oluşturarak şiirde ahengi kuvvetlendirmek ve anlam aktarımını desteklemektedir.

Nevha-i Dil'in giriş bölümünün ardından hikâyenin anlatımına geçilir. Burada da belirgin biçimsel tercihler dikkati çeker. Bu tercihleri, dilin işlevlerinin⁷ yanı sıra öceleme ve yineleme arasındaki ilişkiden hareketle ele almak ve şiirde biçim-anlam ilişkisini ortaya koymak yerinde olur. Kerbelâ Mersiyeleri, hikâyenin alıntılanması ve yeniden yazılması üzerine kurulur. Bu da belirli biçimsel tercihleri beraberinde getirmektedir. Nitekim giriş bölümünden sonra görülen geçmiş zaman üçüncü tekil kişi ekinin yinelenme sıklığı artar:

“*Hazret-i fahr-ı cihân vermiş idi böyle haber (Ahmed Servet, 1894, 5).*

(...)

Dağ urup sinesine rikkat ile ağlar idi

Bu sühan etmiş idi Hazret-i Zehrâ'ya eser” (Ahmed Servet, 1894, 5).

Yukarıda yer alan dizelerde gösterildiği gibi görülen geçmiş zaman eki yinelenir. Yinelemenin temel sebebi, dilin kullanım işleviyle doğrudan ilgilidir. Hadisenin anlatıldığı ve göndergelerin vurgulandığı dizelerde dil, çoğu zaman gönderge işleviyle kullanılır, çünkü amaç Kerbelâ Hadisesi hakkında bilgi vermektir. Bilgi vermek adına şiir tümceleri bu şekilde kurgulanmıştır. Bunun dışındaki biçimsel kullanımları da *Nevha-i Dil*'de fazlasıyla örnekledirmek mümkündür:

“*Kim ki bu hâdiseyi yâd ile giryân olmaz*

Şühbesiz ol kişide din ile imân olmaz” (Ahmed Servet, 1894, 12).

Beyitte görüldüğü üzere “olmaz” sözcükleri bir ardyineleme⁸ teşkil eder ve beyitteki anlamı, şüphesiz sözcüğünün kullanımıyla da pekiştirir. Kerbelâ Hadisesi'ni ele alan pek çok şiir “su” ile ilintili sözcüklerle yerdedir. Nitekim Fuzulî'nin *Hadikatü's-sü'edâ*'sında da benzer dizelere rastlanır:

“*Kerbelâ teşnelerin yâd klub eşk töken*

Ataş-ı rûz-ı cezâdan elem ü gam çekmez

Şühedâ hâlin anub şevkle yanıp yakılan

Elem-i şu'le-i mirân-ı cehennem çekmez” (Güngör, 1985, 53).

Fuzulî'nin bu dizeleri, Kerbelâ'da susuz bırakılarak şehit edilen Hz. Hüseyin ve yanındakiler için yanıp gözyaşı dökenlerin ceza gününün ve cehennemden ateşinden korkmayacaklarını anlatır. Bu bağlamda söz konusu dizeler şu şekilde açıklanabilir: Kerbelâ'da susuz kalanları hatırlayıp gözyaşı dökenler, ceza gününün ateşinin gam ve elemi çekmezler. Kerbelâ şehitlerinin halini anıp dabu dertle yanıp yakılanlar cehennem ateşinin kıvılcımının elemi çekmezler. Hz. Hüseyin'in susuz kalması ve insanların bu hadise yüzünden gözyaşı dökmesi Allah inancıyla ilişkilendirilir. *Nevha-i Dil*'de Ahmet Servet, Kerbelâ'yı hatırlayıp da gözyaşı dökmeyenin din ve iman sahibi olamayacağını söyler ve bunu dilin çağrı işlevi dâhilinde yapar. Fuzulî'de ise Kerbelâ Hadisesi'ni hatırlayıp gözyaşı dökenlerin cehennemden korkmaması gerektiği söylenir. Fuzulî de Ahmed Servet de aynı anlamı geniş zamanın olumsuz ekinin yinelenmesiyle aktarır. Bu durum metinlerarası süreci de başlatmış olur ki *Hadikatü's-*

7 Dilin işlevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynel Kıran ve Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilime Giriş* (Ankara: Seçkin, 2018), 98-116.

8 Ardyineleme “birbiri peşi sıra gelen tümcelerin sonundaki sözcüklerin, ya da sözcük grupların yinelenmesiyle yapılır. Yalnızca ritim için değil, tümce sonundaki sözcüğün anlamını pekiştirmek ve vurgulamak için de kullanılır” (Öznlü, 1997, 105).

sü'eda, Kerbelâ Hadisesi'ni ele alan pek çok metnin alt-metni olarak görülür. Biçem ve anlam ilişkisi açısından da benzer kullanımların bulunması, iki şiirin de aruzun aynı veznini kullanması bu savı pekiştirir niteliktedir. Bununla birlikte *Nevha-i Dil*'in son bendinde yine dilin anlatım işlevinin yoğunlaştığı ve şiirin öznesinin biçimsel tercihler aracılığıyla Kerbelâ Hadisesi'nin yıkıcılığını aktardığı görülür:

“Nâr-ı mâtemle yakıp cân u ciğer dağlayalım
Anıp ol vâ'kıyı haşre kadar ağlayalım” (Ahmed Servet, 1894, 32).

İlk dizede görülen nâr-ı matem [matem ateşi] terkihi, Kerbelâ Hadisesi'nin hatırlanmasına gönderimde bulunur. Bununla birlikte söz konusu terkip, “cân”, “ciğer”, “dağla-” sözlükbirimleriyle bir yerdeşlik meydana getirir. Bütün bu anlamsal çerçeve birinci çokluk istek kip ekinin dize sonlarında yinelenmesiyle pekiştirilir, çünkü Kerbelâ Hadisesi'ni anlatan pek çok şiir, alımlayıcıyı harekete geçirmek ve onda bir etki uyandırmak ister. Üzerinde durulan bu etki birinci çokluk istek kip ekinin yinelenmesi aracılığıyla sağlanır ve beyitte bir anlam bütünlüğünün oluşmasına olanak sağlar. Böylece “ağla-” ve “dağla-” fiilleri arasında da anlamsal ilişki kurulur.

2. Nevha-i Dil'de Anlatımın İşleyişi

Kerbelâ Mersiyelerinde içerik çizgisel bir biçimde ve bilinen olayların anlatılmasıyla şekillenir. Söz konusu durum Kerbelâ Mersiyelerini diğer mersiyelerden ayırdığı gibi Kerbelâ Mersiyelerini bir tür hâline dahi getirir. Bu bakımdan *Nevha-i Dil*'de içeriğin işleyişini yazınsal göstergebilimin kavram alanından hareketle açıklamak ve metnin üretim sürecini ortaya koymak yerinde olur. Bu bağlamda ilk olarak şiirde yer alan anlatı izlencesini oluşturmak ve açıklamak gerekir. Şiir özelinde birden fazla eyleyen olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir. İlk olarak metnin sınırları dâhilinde Yezid, bir özne olarak ele alındığında şöyle bir anlatı izlencesiyle karşılaşılır:

Gönderen (İktidar Arzusu) → Nesne (Halifelik) → Gönderilen (İktidara Kavuşmak)
↑
Yardımcı (Muaviye) → Özne (Yezid) ← Karşı Özne (Hz. Hüseyin)⁹

Kerbelâ Hadisesi'nin başlangıcında Muaviye'nin yapılan anlaşmalara uymaması ve yerine oğlu Yezid'i geçirmesi temel hareket noktasıdır. Bu noktada Muaviye yardımcı olarak öne çıkarken iktidara kavuşmak isteyen Yezid özne olur. Yezid'i ve Muaviye'yi bu yola sevk eden sahip olunan iktidara dair arzudur. Ancak Muaviye oğlu Yezid'i yerine geçirdiğinde Hz. Hüseyin'in karşısında duracağını farkındadır ve onun biat etmesini ister. Böylece anlatı dâhilinde Hz. Hüseyin karşı özne olarak konumlanır.¹⁰ Yezid özelinde anlatımın derin yapısı göstergebilimsel dörtgen¹¹ aracılığıyla şu şekilde ifade edilebilir:

9 Kavramlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Doğan Günay, *Göstergebilim Yazıları* (İstanbul: Multilingual, 2002), 54-120.

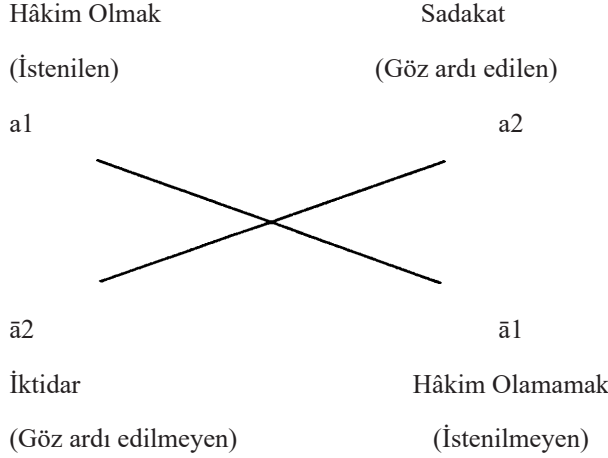
10 Metinde yer alan şu beyit bunun açık göstergesidir:

“Yazdı bir nâme Velid'e o Yezid-i gaddâr

Biatım al ki sakın verme Hüseyin'e meydân” (Ahmed Servet, 1894, 6).

11 Göstergebilimsel dörtgen hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İlhami Sığrırcı, *Göstergebilim Uygulamaları* (Ankara: Seçkin, 2020), 87-91.

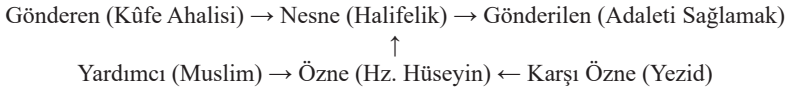

Yezid'in özne olduğu durumda metnin derin yapısında sadakatın göz ardı edildiği görülür, çünkü Yezid, hâkimiyeti elinde tutmak ister. Bu bakımdan Yezid, istemek kipindedir ve bu yoldan sadakati göz ardı ederek her şeyi göze alır ve hâkimiyeti asla kaybetmek istemez. Hz. Hüseyin'in öldürülmesine bile göz yumar. O hâlde Yezid'in anlatısı şu şekilde ifade edilebilir:

$\ddot{O}_1 \rightarrow (\ddot{O}_2 \cap N)$	$\rightarrow$	$\ddot{O}_1 \rightarrow (\ddot{O}_2 \cap N)$
Var Olan Durum		Ulaşılan Durum

Tablo 1: Yezid'in Anlatı İzlenesindeki Serüveni¹²

Görüldüğü üzere Yezid, sahip olduğu iktidarı kaybetmez ve anlatının sonunda da iktidarı elinde bulundurur. Bununla birlikte Yezid'in anlatısı dâhilinde Hz. Hüseyin'in karşı özne olarak konumlanması, kendi içerisinde başka bir anlatı izlenisini daha meydana getirir:

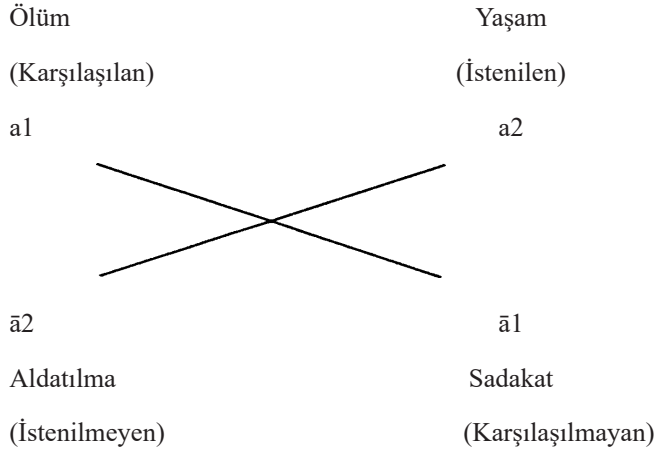
Kerbelâ Hadisesi yaşanmadan önce Kûfe Ahalisi'nin Hz. Hüseyin'i desteklediği ve davet ettiği bilinmektedir¹³. Böylece Kûfe Ahalisi Hz. Hüseyin'in özne olduğu durumda gönderen olarak konumlanır. Muslim ise Hz. Hüseyin tarafından Kûfe'ye gönderilir ve yardımcı eyleyen olarak anlatıda yer alır. Hz. Hüseyin'in amacı iktidara kavuşmaktan çok ahaliyi mutlu etmek ve adaleti sağlamaktır. Yezid ise Hz. Hüseyin'i tehlike olarak görür ve bu tehlikeyi büyümeden ortadan kaldırmak için onun biat etmesini ister. Muslim'in Hz. Hüseyin tarafından Kûfe'ye gönderildiği sırada hâkim Numan b. Beşir'dir. Numan b. Beşir'in zalim olmaması ve Hz. Hüseyin'in karşısında doğrudan cephe almaması görevden alınmasına ve yerine Ziyad'ın geçirilmesine sebep olur¹⁴. Böylece Yezid'in anlatısının dâhilinde Ziyad da yardımcı eyleyen

¹² Kavramların açıklaması: Gönderen ($\ddot{O}_1$): İktidar Arzusu. Özne ($\ddot{O}_2$): Yezid). Nesne (N): Halifelik.

¹³ "Ettiler bir nice mektub u merâsil irsâl Hazrete biat için Kûfe'den erbâb-ı mehîn" (Ahmed Servet, 1894, 8).

¹⁴ "Kûfe'ye etti 'Abid ibn-i Ziyâdı hâkim Kıldı nu'mân-ı beşir 'azline dâir tedbir

olarak konumlanır. Hz. Hüseyin'in özne olduğu durumda metnin derin yapısı, göstergebilimsel dörtgen aracılığıyla şu şekilde gösterilebilir:

Hz. Hüseyin, Kûfe ahalsinin kendisine sadık olduğuna inanır ve bu yüzden kendi yaşamını ortaya koyar. Ancak Kûfe Ahalisi Hz. Hüseyin'in yanında olmaz ve ona sırtını çevirir¹⁵. Bunun sonucunda Hz. Hüseyin ve yanındakiler Kerbelâ'da kısıtılarak önce susuz bırakılır ve ardından katledilir¹⁶. İşte bu ölüm Kerbelâ Mersiyelerindeki anlatının temelini meydana getirir ve bu doğrultuda Hz. Hüseyin'in anlatısı şu şekilde ifade edilebilir:

$\ddot{O}_1 \rightarrow (\ddot{O}_2 \cup N)$	$\rightarrow$	$\ddot{O}_1 \rightarrow (\ddot{O}_2 \cup N)$
Var Olan Durum		Ulaşılan Durum

Tablo 2: Hz. Hüseyin'in Anlatı İzlenesindeki Serüveni¹⁷

Hz. Hüseyin'in özne olduğu durumda nesneye ulaşamadığı görülür, çünkü Kerbelâ Hadisesi, Kerbelâ Mersiyelerinin göndergesi olduğundan anlatının içeriği değiştirilmez. Yapısalcı bir bakış açısıyla burada ele alınan içeriğin işleyişi, Kerbelâ Mersiyelerinin tamamında görülür. Kerbelâ Mersiyelerinin yazınsal açıdan ayrışan yönü yukarıda üzerinde durulduğu gibi biçimde ve figüratif dil kullanımlarında ortaya çıkar, çünkü biçimde sözceleme öznesi Kerbelâ Hadisesi'ni yeniden yazarken göndergeyi “söz” düzlemine çeker ve sözcelerini bu doğrultuda oluşturur. Figüratif dil kullanımlarında da benzer durumu görmek mümkündür.

3. Nevha-i Dil'de Figüratif Dil Kullanımları

Biçembilimin ve göstergebilimin de metnin hem yüzey hem de derin yapısını ortaya koymak için üzerinde durduğu figüratif dil kullanımları, şiirsel gösterge

Bundan özge o zamân hâkim-i zâlim yok idi

Haber ile etmiş idi mülk-i 'Irak'ı teshir” (Ahmed Servet, 1894, 10)

15 “Bu yere da 'vet ile siz beni celb eylediniz

Şimdi gösterdiğiniz inkâr ile hep ru-yı 'itâb” (Ahmed Servet, 1894, 20).

16 “Kıydılar cân-ı Hüseyin'e o sipah-ı hun-hâr

Etiler hâke hemân cism-i latifin yeksân” (Ahmed Servet, 1894, 20).

17 Kavramların açıklaması: Gönderen (Ö₁): Kûfe Ahalisi. Özne (Ö₂): Hz. Hüseyin. Nesne (N): Halifelik.

kavramına gönderimde bulunur. Şiirsel gösterge kavramı en temel biçimiyle Riffaterre tarafından şu şekilde tanımlanır:

“Şiirsel gösterge, şiirin anlamı ile ilgili bir sözcük veya bir ifadedir. Bu uygunluk ya bir birey dil etmeni ya da bir sınıf etmenidir. Göstergenin şiirsel niteliği, içinde gözlemlendiği şiire özgüye, birey dil etmeni ile ilişkilidir. Şiirsel gösterge, şiirselliği, bağlam ne olursa olsun (elbette, bağlamın bir şiir olması koşuluyla) okuyucu tarafından tanınırsa/alınırsa bir sınıf etmenidir” (Riffaterre, 1978, 23).

Riffaterre tanımlamasında birey dil (ing. *Idiolect*)¹⁸ kavramını öne çıkarmıştır. Birey dil kavramı bu çalışmada da üzerinde durulduğu gibi Saussure’un söz kavramına gönderimde bulunur. Şiirsel gösterge dâhilinde birey dil kavramının öncelenmesi dilin özgün kullanımını gösterir. Göstergenin şiirsel niteliğinin şiire özgü olması birey dil etmeniyle açıklanır. Ancak bu etmen, okur/alımlayıcı tarafından şiir bağlamında alınırsa bir sınıf etmenine dönüşür. Bu dönüşüm gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki sonucunda gerçekleşir. Şiir çoğunlukla yananlamı esas aldığından bir gösteren birden fazla gösterilene gönderimde bulunur ve çoğu zaman anlambilimsel öncelemeye olanak sağlar. *Nevha-i Dil*’de ise şiirsel göstergeler, büyük oranda Divan şiiri estetiğine ve repertuarına bağlıdır. Anlatının Kerbelâ Mersiyesi olmasının da bunda payı büyüktür. Bu bakımdan *Nevha-i Dil*’de kullanılan figüratif dil kullanımları bir birey dil etmeninden çok sınıf etmeniyle açıklanabilir.

“*Beni yâ Rabb mey-i aşkın ile şeydâ eyle*
Dilimi zikr-i şehidân ile güyâ eyle” (Ahmed Servet, 1894, 3)

Alıntılanan bu dizede figüratif dil kullanımı, “mey-i aşkın” [aşkın şarabı] kullanımında görülür. Bu noktada Divan şiirinin imgeleminin ön planda olduğu açıktır. Nitekim “Aşk’ı Allah’a ulaşma yolu kabul eden tasavvuf ehli, bâdeyi de ruh coşkuluğu için bir araç olarak görür” (Pala, 2011, 52). Bu bakımdan aşkın şarabı Allah’a doğru bir eğilimi simgeler ki beyitte de “ya Rab” seslenmesi bunun açık örneğidir. Ek olarak ikinci dizede “dil” sözcüğü bir çiftleme¹⁹ meydana getirir. Burada dil hem organ hem lisan hem de Farsça gönül anlamıyla kullanılır ki bu da Divan şiiri imgeleminin bir parçasıdır. Böylece “dil” ve “mey-i aşkın” gösterenleri, gösterilen düzleminde çok anlamlı bir hale gelir. Söz konusu iki sözcüğün çok anlamlı olması “zikr-i şehidân” terkiibini anlam bakımından zenginleştirir. Şehitleri zikretmek/anlatmak anlamına gelen “zikr-i şehidân” terkiibi, Kerbelâ Mersiyelerinin temel anlatı unsuru olarak ortaya koyar. Böylece “dil”, “mey-i aşk” ve “zikr-i şehidân” anlambirincik düzleminde bir yerdeşlik meydana getirerek kavramsal koşutluk oluşturur ve Allah lafzı dâhilinde bütünleşirler.

“*Ey sabâ hâl-i dil-i zârımı bildir ki Hüseyin*
Ba’de-zin etmeye bu canibe izhâr u dâd” (Ahmed Servet, 1894, 11).

Yukarıdaki beyitte ilk olarak “sabâ” sözcüğü Divan şiirinin sınırları dâhilinde figüratif dil kullanımına örnek teşkil eder. Divan şiirinde sevgilinin kokusunu veya haberini âşğa taşıdığı düşünülen sabadan, burada Hz. Hüseyin’e haber götürmesi istenir. Şiirin öznesini hâl-i dil-i zâr (İnleyen gönlünün/dilinin hâli) ileten saba, dil bağlamında

18 Birey dil, “tek bir konuşurun dil dizgesinin, dil özelliklerinin tümü; dilin bireysel kullanımı ya da bireyin dil kullanımı” (İmer vd. 2019, 60) olarak tanımlanmaktadır.

19 Çiftleme, “bir sözcüğü hem öz, hem de eğretilmeli anlamda kullanma” (Vardar, 2002, 61) olarak tanımlanır.

yine bir çiftleme oluşturarak hem metne hem de şiir öznesinin duyuş biçimine gönderimde bulunur. Bu noktada Hz. Hüseyin sevgili olarak ifade edilirken şiirin öznesi aşık durumundadır. Benzer bir kullanıma şu dizelerde de rastlamak mümkündür:

*“O gece eyler iken böyle musibetle güzâr
Etti âsâr-ı seher ruz-ı şehâdet izhâr” (Ahmed Servet, 1894, 18).*

Burada sabanın yerini seher almıştır, fakat iki sözcük de aynı gösterilene gönderimde bulunur. Sabadan Hz. Hüseyin’in Kûfe’ye gitmemesini dileyen şiirin öznesi burada seherin şehadet gününü haber verdiğini belirtir. Bundan dolayı şiirin öznesi, Hz. Hüseyin’in Kûfe’ye gelmemesini bu şekilde diler. Nitekim Hz. Hüseyin Kûfe’ye gelişinde yaşayacakları şiirin öznesi tarafından şu şekilde ifade edilir:

*“Cânib-i Kûfe’ye ‘azm eyleme ey tâir-i kuds
Seni sayd etmeğe her canibe kurmuşlar dâm” (Ahmed Servet, 1894, 13).*

Bu beyitte “tâir-i kuds” terkibi figüratif dil kullanımını oluşturur. Kutsal kuş şeklinde anlaşılabilecek bu terkip beyit dâhilinde Hz. Hüseyin’in göstereni olarak bir eğretilme meydana getirir. Ancak bu eğretilmenin meydana getirilmesindeki sebeplerden biri ehl-i beyt sevgisini ifade etmek ve Hz. Muhammed’in soyunu kutsamaktır. Bu yüzden söz konusu terkip, sıradan bir eğretilme olmaktan çıkar ve bir yükseliş simgesi²⁰ hâline getirilir. Metin içerisinde sıklıkla yinelenen “hür” sözcüğünü de bu bağlamda anlamlandırmak yerinde olur. Bununla birlikte Hz. Hüseyin’in kutsal bir kuşa benzetilmesi, ona kurulan tuzaklara ve göreceği hunharca şiddete gönderimde bulunur. Yine benzer bir kullanıma şu şekilde rastlanır:

*“Vakt-i hicr erdi vedâ’ eyleyelim ey dostlar
‘Arşı seyr eymeğe cân-ı mürği çün açtı şehper” (Ahmed Servet, 1894, 16).*

Bu beyitte dikkati çeken “cân-ı mürğ” terkidir. Kuşun canı şeklinde anlaşılabilecek bu terkinin de gösterileni Hz. Hüseyin’dir. Hz. Hüseyin’in Kûfe’ye gidişi ölümle sonuçlandığından ve Hz. Hüseyin bir yükseliş imgesi şeklinde şiirleştirildiğinden bu terkip tercih edilmiştir. Bu yüzden Hz. Hüseyin’in Kûfe’ye gidişi arşa doğru bir kanat çırpıştır. Bu yüzden “arş”, “can-ı mürğ” ve “şehper” göstergeleri kendi aralarında kutsal anlambirimciği bağlamında bir yerdeşlik oluşturmuştur. Bununla birlikte yaşanan elim olayı dile getirmek için Kerbelâ Mersiyelerinin çoğunda divan şiiri sınırlarına bağlı kalınarak abartmaya başvurulur:

*“Ol kadar eyledi rikkat ile kim âh u enin
Kaldı hayrette duyup âhını sükkân-ı zemin (Ahmed Servet, 1894, 18)
(...)
Ol kadar mâtem edip eylediler âh u bekâ
Oldu çün nevhaları velvele-endâz semâ” (Ahmed Servet, 1894, 29).*

Kerbelâ Hadisesi sırasında edilen “ah u enîn”ler yeryüzünün her tarafına ulaşır ve herkesi hayrete düşürür. Bu yüzden Kerbelâ büyük bir matemin simgesi olarak Türk edebiyatında da yerini alır. Bununla birlikte bu inlemeler yalnızca yeryüzünü değil bütün semayı kaplar. Böylece Kerbelâ Hadisesi’nin İslam tarihinde yarattığı etkiye gönderimde bulunulur.

20 Gilbert Durand’ın görüşlerine göre yükseliş simgeleri, devingen imgeler içermesiyle genellikle olumlu değerlerle yüklenir (Aktulum, 2021, 411). Tâir-i kuds bu bağlamda yüklediği olumlu değerle bir yükseliş simgesi olarak değerlendirilebilir.

Son olarak üzerinde durulduğu gibi Hz. Hüseyin ve yol arkadaşlarının Kerbelâ'da susuz bırakılması ve ardından şehit edilmeleri "su" sözcüğünü imgeleştirir. Bu su bir arınmaya da gönderimde bulunur.²¹ Bachelard'ın belirttiği gibi "arılık temel değerlendirme ulamlarından biridir" (Bachelard, 2006, 150). Arılığın temel değerlendirme ulamlarından biri oluşu Kerbelâ Mersiyelerinde su ile anlatılır:

*"Bir içim suya tahassür ile ol teşne-lebin
Ten-i pâkinde nice çeşmeler oldu peydâ (Ahmed Servet, 1894, 26)
(...)
Kerbelâ teşnelerin yâd eyler her subh u mesâ
Okuya mümin olan ruh-ı Hüseyin'e rahmet" (Ahmed Servet, 1894, 31).*

Hz. Hüseyin ve yol arkadaşlarının bir içim suya hasret oluşu hadisenin yıkıcılığını daha da artırır. Onların bir içim suya hasret oluşuna ve öldürülüşüne ağlayanlar ise gözyaşları aracılığıyla bir arınmayı ifade ederler. Biçem-anlam ilişkisinde de üzerinde durulduğu gibi bu hadise için gözyaşı dökenler Allah'ın lütfuna nail olacaklardır. Yukarıdaki beyitlerde de arınma bağlamında böyle bir özdeşim kurulur. İşte bir içim suya hasret olan, hunharca katledilen Hz. Hüseyin'in çektiği ıstıraba eşlik etmek arınmanın ifadesidir.

Sonuç

Kerbelâ Mersiyeleri, Kerbelâ Hadisesi'ni gönderge olarak ele alır ve bu hadiseyi şiirleştirir. Bu bağlamda hadisenin yaşanmasında rol oynayan pek çok kişi şiirlere konu olur. Söz konusu durum biçem-anlam ilişkisini doğrudan etkiler, çünkü göndergenin şiirde öncelenmesi ve Kerbelâ Mersiyelerinin hadiseyi anma amacıyla yazılması dil kullanımında belirleyici olur. Bu yüzden hadiseyi ele alan şiirlerde dilin göndergesel işlevi öne çıkar. Ancak şiirin kendine özgü bir dili olması dilin anlatım ve şiirsel işlevinin de metin düzleminde yer almasına olanak tanır. Çalışmada incelenen *Nevha-i Dil'e* bakıldığında da aynı durum gözlemlenir. Metnin ilk iki bendi, esin kaynağı olarak Allah'ı gösterir ve Allah'a olan şükürlerle doludur. Bu noktada biçem-anlam ilişkisi dilin işlevlerini bağlamında özellikle ek yinelemelerinde öne çıkar. Birinci tekil kişi ekinin kullanım sıklığı artar. Hadisenin aktarıldığı bentlerde ise dilin göndergesel işlevi öne çıkarıldığı üçüncü tekil kişi dikkati çeker. Böylece biçem-anlam arasındaki ilişki somutlaşmış olur. Söz konusu somutlaşma içeriğin işleyişinde de devam ettirilir.

İçeriğin işleyişi bağlamında gönderge olarak seçilen Kerbelâ Hadisesi, doğrudan aktarılmak istenir. Bu bağlamda Yezid ve Hz. Hüseyin anlatı dâhilinde özne olarak belirirler. Yezid ve Hz. Hüseyin'in özne olarak belirmesi anlatı dâhilinde birbirlerinin karşı özneleri şeklinde konumlandırılmasına neden olur. Yezid'in ele geçirdiği iktidarı kaybetmeme arzusu ve Hz. Hüseyin'in aldatılması elim hadisenin gerçekleşmesine neden olur. Nitekim bu hadise yapısalcı bir düzlemde incelendiğinde Kerbelâ Mersiyeleri arasında içerik düzlemi bağlamında bağ kurulabilir.

21 Bu noktada Kerbelâ Mersiyelerinin psikolojik işlevinden de söz edilebilir. Aristoteles Poetika'sında katharsisi tragedyanın ödevi olarak gösterir. Tragedya acıma ve korku duyguları uyandırarak ruhu tutkularından temizleyecektir (Aristoteles, 1987, 22). Kerbelâ Mersiyelerinin de bir noktada olayı anmak ve hatırlamak amacıyla olduğu için böyle bir işleve sahip olduğu düşünülebilir. Fuzuli'den yapılan alımtıda da bu durumun açık bir şekilde görüldüğü söylenebilir. Şiirler tarafından muharrem ayının onuncu gününde yapılan matem törenleri de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Metnin derin yapısını daha anlaşılır kılmak adına şiir özelinde figüratif dil kullanımlarını incelemek metnin estetik yönünün de ortaya konulmasını sağlar. Üzerinde durulduğu gibi *Nevha-i Dil*, doğrudan hadiseyi aktarmak ve hadiseyi anarak bir arınma ifade eden şiirlerden biridir. Bu yüzden metinde yer alan figüratif dil kullanımları divan şiiri imgelemine bağlı olduğu gibi çok da özgün değildir. Bu noktada kabul etmek gerekir ki *Nevha-i Dil*, yazınsal açıdan zayıf bir metindir. Bir şiirin yazınsal açıdan kuvvetli olup olmadığını ve derin yapısında neleri imlediği ortaya koymak için incelenen figüratif dil kullanımları aracılığıyla bu durum saptanmıştır. Yine de *Nevha-i Dil* adlı eserin varlığı tespit edilmiş ve metnin Kerbelâ Mersiyeleri arasındaki yeri ortaya konulmuştur.

Kaynaklar/References

- Ahmed Servet. *Nevha-i Dil*. İstanbul: Kitabçı Kasbar, 1894.
- Aksan, Doğan. *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2016.
- Aktulum, Kubilay. *İmgelem Çözümlemesine Giriş*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2021.
- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları, 2011.
- Aristoteles. *Poetika*. çev. İsmail Tunalı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1987.
- Bachelard, Gaston. *Su ve Düşler Maddenin İmgelemi Üzerine Deneme*. çev. Olcay Kunal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Baki, Zeynep Safiye. “Selâmî, Abdüsselam”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 12 Eylül 2022. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-abdusselam>
- Barthes, Roland. *Göstergebilimsel Serüven*. çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Bayrav, Süheyla. *Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi*. İstanbul: Multilingual, 1999.
- Çakır, Emine. “Servet Beybaba, Ahmed Tevfik”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 10 Eylül 2022. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/servet-beybaba-ahmed-tevfik>
- Engin, Refik.-Sarı, Osman.-Eren, Senem Suna. “Rumeli’de Bir Bektaşî Babası: Mehmet Tevfik Bey Baba”, *Edeb Erkan*, Sayı 1, ss. 35-76, 2022. <https://doi.org/10.59402/EE001202202>
- Eziler Kıran, Ayşe ve Kıran, Zeynel. *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin, 2011.
- Günay, Doğan V. *Göstergebilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual, 2002.
- Güngör, Şeyma. “Maktel-i Hüseyin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim: 16 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/maktel-i-huseyin>
- Güngör, Şeyma. *Fuzuli'nin Hadikatu's-Su'ada'sı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985.
- İmer, Kâmile vd. *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Kıran, Zeynel ve Eziler Kıran, Ayşe. *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin, 2018.
- Kurtuluş, Rıza. “Kerbelâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela#2>
- Levend, Agah Sırrı. *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Özünü, Ünsal. *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayıncılık, 1997.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2011.
- Rifat, Mehmet. *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Riffaterre, Michael. *Semiotics of Poetry*. Bloomington: Indiana Universtiy Press, 1978.

- Salcı, Vahit Lütfi. "Hürmüz Hamım". *Damla* 54 (1949), 54-55.
- Salcı, Vahit Lütfi. "Kırklareli Tevfik Bey Baba". *Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası* 6/62 (1936), 81-85.
- Salcı, Vahit Lütfi. "Servet Bey Baba". *Halk Bilgisi Haberleri* 7/81 (1938), 200-204.
- Salcı, Vahit Lütfi. "Şair Tevfik Bey Baba ve Kurban Kabulü". *Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası* 8/85 (1938), 1-11.
- Salcı, Vahit Lütfi. "Tevfik Bey Baba 2". *Damla* 56 (1949), 88-89.
- Salcı, Vahit Lütfi. "Tevfik Bey Baba". *Damla* 55 (1949), 74-75.
- Saussure, Ferdinand De. *Genel Dilbilim Dersleri*. çev. Berke Vardar. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Sığırcı, İlhami. *Göstergebilim Uygulamaları*. Ankara: Seçkin, 2020.
- Todorov, Tzvetan. *Les Genres Du Discours*. Paris: Du Seuil, 1978.
- Turan, Taner. *1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Vardar, Berke vd. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual, 2002.
- Yalçın, Mehmet. *Şiirin Ortak Paydası I*. İstanbul: İkaros Yayınları, 2010.

Ekler/Appendices

Ek 1: Metnin Transkripsiyonlu Yazı Çevrimi

Nevha-i Dil

*Beni yâ Rab mey-i 'aşkın ile şeydâ eyle
Dilimi zıkr-i şehidân ile gûyâ eyle*

*Bir tükenmez yola 'azm eylemişim bedrihasız
Kulunu vâsıl-ı ser-menzil-i i'lâ eyle*

*Sözümü şevkile mağbul-ı enâm et yâ Rab
Eser-i hâmemi gencine-i ma'nâ eyle*

*İkilikten beni tevhidine işâl kılıp
Cümle gönlümde olan varlığı yağma eyle*

*Âl ü evlâd-ı Resûle beni kıl bende-i hâs
Bu ten-i mürdeyi lütfun ile ihyâ eyle*

*Eser-i 'âtıfetin hamd ederim yâ Mennân
Kıldı bu çâkeri müstağrağ bahr-ı ihsân*

*Cân u dilden ederim şevk ile tâ rûz-ı kıyâmet
Hazret-i Ahmed-i Muhtar'a şalât ile selâm*

*Haydar u Fâtma sıbteyni gönülden severim
Çaryârın kuluyum çâker-i aşhâb-ı kirâm*

*Hamse-i âl-i 'abâ hürmetine 'afv eyle
Cümle 'işyânımı ey kâbil-i hâcât-ı enâm*

Çâkerin hâk-i mezellete birağma meded et
Eyle mağrûn der-şâh-ı şehîdân-ı 'ızam

Kerbelâ vağ'asını yazmağa kıldım cür'et
Eyle lütfun ile yâ Rab anı mevşûl-i hitâm

Edecek bâr-geh-i 'izzetine 'arz-ı niyâz
Eyledim yazmağa hâl-i şühedâyı âğâz

Bu muharremde hadika okur iken tenhâ
Oldu bu çâkere ilhâm-ı Hüdâ râh-nümâ

İtti hâz eyleyerek çün o kitâbı mehâz
İktibâs eyledim andan nice dürlü ma'nâ

Şerh edip hâlini mazlum Hüseyin-i pâkin
Kerbelâ vağ'asın icmâl ile kıldım inşâ

Nâm-ı manzumeyi tesmiye edip "Nevha-i Dil"
Eyledim bezm-i muhibbân-ı Hüseyin'e ihdâ

Qalem 'afv eyle ıslâh edeler noğşânın
Vâr ise zerre kadar koymayalar sehv ü haşâ

Eyledim rûşen-i 'ibârât ile sebt ü tahrir
Edeyim dinle hemân hâl-i Hüseyin'i takrir

Hazret-i fahr-ı cihân vermiş idi böyle haber
Kerbelâ'da gözümün nuru şehâdetle gider

Dağ urup sinesine rikâat ile ağlar idi
Bu sühan etmiş idi Hazret-i Zehrâ'ya eser

Qalbi mahzun olup ol rütbe ki bîhûş oldu
Bir zaman kâdir-i nuğk olmadı ol kân-ı güher

Dedi mağdum-ı ciğer-pârem için yâ ibeti
Hürmet ü ta'ziyye ol günde 'aceb kimler eder

Ümmet-i muhlişimiz gam-ı yeme ya Fatma kim
Her sene mâtem edip yandıralar cân u ciğer

Şarılıp gûşe-i dâmân-ı Resulullah'a
Şabr ile kıldı tevekkül yaradan Allah'a

Şâm ahâlisi olup tâbi-i ehl-i 'işyân
Ettiler emr-i Yezid ile ser-â-ser tuğyân

Yazdı bir nâme Velid'e o Yezid-i gaddâr
Bi'atım al ki sakın verme Hüseyin'e meydân

Girmeyip dâire-i biata eylerse 'inâd
Dedi katl eyle hemân etme taallül bir an

Nâme sırrı olacak şâh-ı enâma ma'lûm
Dedi hâşâ ki olam tabi'âl-i Sufyân

Bana mevrûs iken taht-ı hilâfet el-hak
Ana biatle reh-i dîne getirmem noğşân

Ravza-i hazrete ol hiddet ile oldu revân
Kıldı hâl-i dilini ağlayarak şerh ü beyân

Dedi ey cedd-i ma'âli kâderim kavm-i bigât
Bana göstermediler râhat ile rû-yı hayât

Sâye-i rif'atini bunda penâh etmişiken
Bî-vefâlar bana hiç vermedi temkin ü sebât

Bir nice düşmen-i din katlime ahenk etmiş
Sana geldim amân ey şâfi'-i yevmü'l-araşât

O gece hayret ile nevha vü tehliil ederek
Okudu şubha değin rûh-ı Resul'e şalavât

Bad'-ı ezân oldu varıp şem'-i mezâr-ı Zehrâ
Yanarak 'arz-ı derûn etti o 'âli derecât

Dedi ey vâlide geldim ki vedâ' eyleyeyim
Bana zâlimlerin ettiklerini söyleyeyim

Edecek anda dahî resm-i vedâ'ı itmâm
Hâne-i rif'atına sür'at ile kıldı hırâm

'Âzim-i şavb Hicaz olduğunu cem' ederek
Ehl-i beyti ile evlatlarına verdi peyâm

Kendi evlâd-ı ahabab-ı hümayunu ile
'Azim-ı râh eyledi ol kible-i aşhâb-ı kirâm

Hâsıl kat'-i menâzil ü merâhil ederek
Erdi çün Mekke'ye ikbâl ile ol şâh-ı enâm

Mekke eşrâfi çıkıp cümlesi istikbâle
Kesb-i feyz etti kudûmuyla cemî'-i aqvâm

O melek hilkati i'zâz ile eşrâf-ı Hicâz
Aldılar şehre hemân eyleyerek 'arz-ı niyâz

O şehinşâh olacak Mekke'de çün şadr-nişîn
Bir zaman olmuş idi ta'na-ı düşmenden emin

*Ettiler bir nice mektub u merâsil irsâl
Hazrete biat için Kûfe'den erbâb-ı mühîn*

*İktidâmız sanadır gayre değildir ne ola
Pîşvâ olsa bize sen gibi bir ehl-i yakîn*

*Kademin hâkine cân baş fedayız kılsan
Bizi teşrif eyle reşk-aver-i firdevs-i berrin*

*Olacak hazrete bu tarz ile çün 'arz-ı niyâz
Eyledi Müslim'i bu emre mübâşir ta'yin*

*Dedi var anlara bizden daği kıl 'arz-ı selâm
Müteâkib geliyor ol şeh-i aşhâb-ı kirâm*

*Hazret-i Müslim icâzetle olup râhe revân
Açtı hicr ateşi şadrında anın dâğ-ı nihân*

*Bir daği hazrete aya ki mülâkât naşib
Olacak mı deyü hayret ile eylerdi fîgân*

*Zâr zâr ağlar idi tayy-ı merâhil ederek
Yetti pâyâna sefer bir gün olup Kûfe 'ayân*

*Dâr-ı Muhtâr'a nüzul eyledi mihmân oldu
Geldiler bi'ata eşrâf u ekâbir yeksân*

*Yapışıp dest-i irâdât ile bi'at etti
On sekiz bin kişi dâmân-ı 'ağil'e ol an*

*Sıdk u ihlâsını bu taifenin şâh-ı enâm
Nâme-i Müslim ile eyledi tefhim tamâm*

*Ol zamân hâkim idi Kûfe'de Nu'mân Beşir
Müslim'in geldiğine bi'at için oldu habîr*

*İttifâk ile yazıp Şâm'a Yezid'e nâme
Mâcerâyı ne ise eyledi bir bir takrîr*

*Kûfe'ye etti 'Ubeyd İbn-i Ziyâd'ı hâkim
Kıldı Nu'mân Beşir 'azline dâir tedbir*

*Bundan özge o zaman hâkim-i zâlim yok idi
Cebr ile etmiş idi mülk-i 'Irak'ı teşhîr*

*Kûfe eşrâfını cem' eyledi hep meclisine
Cümleye şetm iderek eyledi bî-had tekdir*

*Müslim'i hânesine gizlediği oldu bedîd
Etti me'lun o zamân zulm ile Hani'yi şehid*

Ateş-i harb o gün iki taraf oldu ziyâd
Aktı seylâb-ı belâ gibi dem-i ehl-i fesâd

Kûfe halkında ezel kâbil-i imân yok idi
Oldular münhezimen tabi '-i erbâb-ı 'inâd

Kaldı meydanda o şehbâz-ı vilâyet tenhâ
Katline tîğ çekip kavm-i 'Ubeyd İbn-i Ziyâd

Kimseler yetmedi feryâdına ol mazlumun
Cânib-i kıbleye yüz tuttu edip istimdâd

Ey şabâ hâl-i dil-i zârımı bildir ki Hüseyin
Ba'de-zin etmeye bu canibe izhâr u dâd

Za'ifden düştü yere böyle ederken âvâz
'Arşa etti o zamân tâir-i ruhu pervâz

İki evlâdını ol zât-ı ma'âli 'unvân
Bile almıştı meğer Kûfe'ye olduk da revân

Birinin nâmı Muhammed biri İbrahim idi
Nâ-şüküfte iki gönca-i gülzâr-ı cinân

Anları hânesine almış idi bir hâtun
Nân u ni'met verip eyler idi bir yerde nihân

Vardı bir zevci hem ol Şâliha'nın hâris-i nâm
Çün o nevrlerin ardınca olurdu pûyân

İltifatına olup İbn-i Ziyâd'ın mağbun
Etti mel'un avları küşte-i tîğ-i 'udvân

Kim ki bu hâdiseyi yâd ile giryân olmaz
Şühbesiz ol kişide din ile imân olmaz

Müslim ol gün ki buyurmuş idi 'uqbâya güzer
İttifâk etmiş İmâm-zâde daği 'azm-i sefer

Şarılıp dâmenine şevkile eşrâf-ı Hicâz
Dediler Kûfe'ye 'azm eyleme ey kân-ı güher

Pederin daği varup anda giriftâr oldu
Nice bin türlü beliyâyâ emân ile hâzer

Dedi ol canibe 'azm etmemek olmaz hâşâ
Müselmânlar bize hüccet ile şevk-i 'arz eyler

Oldu bir vaqt-i seher Kûfe diyarına revân
Mekke'den bir nice eşrâf ile ol nur-ı başar

*Hâne-i Kabe urup âh ederek bağına taş
Çeşm-i zemzenden o dem aştı heman kan ile yaş*

*Nâgehân yolda erip şâh-ı enâma bu peyâm
Müslim 'i Kûfe 'de katl eylediler leşker-i Şâm*

*Cânib-i Kûfe 'ye 'azm eyleme ey tâir-i kuds
Seni şayd etmeğe her canibe kırmuşlar dâm*

*Erişince bu haber çünkü o 'âli câha
Oldular garğa-i deryâ-yı gümum u âlâm*

*Kûfe 'nin 'askeri ol buğ'ayı şarmıştı meğer
Bulmadı andan öte râh-ı gürûh-ı İslâm*

*Bu tereddüd ile pâyâna yetip hükmi-i sefer
Kerbelâ 'arşasına eylediler nişb-ı hıyâm*

*Hâke başdık da ayağın dedi şâh-ı şühedâ
Biliniz işte budur arşa-i kerb u belâ*

*Şehr-i bânuya dedi ey gül-i gülzâr-ı vefâ
Mahveder zevrak-ı ümmîdi bu girdâb-ı fenâ*

*Ten-i mecrûh ile gördük de bu mevzu'da beni
Düşmene karşı şağın etmeyesiz vâveylâ*

*Kılmayın nevha giribânınızı çâk ederek
Ki olmaya bâis-i tezyid-i sürur-ı a'dâ*

*Ümmügülsüm 'e dahi eyleyerek 'atf-ı nigâh
Ayıttı tekrarına işbu veşâyâ-yı edâ*

*Ehl-i beytin bu haber bağırı püryân etti
Cümlesi rikâat ile eylediler âh u bükâ*

*Dedi şabr eyleyiniz böyle imiş çün takdir
Ne kadar sa'y-ı belîğ eylesen olmaz tağyir*

*Kerbelâ buğ'asına çünkü Yezid-i gaddâr
Şâhı katl etmeğe çekmişti sipâh-ı hunhâr*

*Ehl-i imândan etmişti Fırat'ı mesdud
İbn-i Sa'd idi o leşkerde sipâh-sâlâr*

*Cünd-i İslâm 'da olmuştu taatın peydâ
Ateş-i hasrete yanmıştı sağâr ile kibâr*

*Dokuzuncu gün idi Şehr-i Muharrem 'de hemân
Kâr-ı zâr etmeğe vermiştiler ol günde karar*

Nâle-i nây u nefir 'âleme dehşet şaldı
Rezme 'azm ettiler ol demde o kavm-i cabbâr

Aldı ferzend-i Nebi ol şeb 'adudan mühlet
Oldu meşğul-i 'ibâdet o esir-i ğurbet

Cem' olup bir yere tehliil ile ta şubha kadar
İştigâl eyledi ol vâkıf-ı esrâr-ı kader

'Arşa erdi o gece şavt-ı inâs ile zükûr
Kıldılar nevha vü tesbih ü dua ta-be-seher

Çekti şiven-geh-i zulmâta üzek şâh-ı nücum
Mateme girdi o şeb-i hayret ile kûrş-ı kamer

Dest urup dâmen-i hürşide mesihâ o gece
Men' ederdi ki şulu 'ıyla cihân bulmaya fer

O gece kisve-i mâtemle 'urus-ı âlem
Sinesin çâk ile 'arz eyledi ğam ile keder

Pür-melâl idi o şeb sâkin arz ile semâ
Ğayri bir hâl idi ol gecede hâl-i dünya

Erdi dehşet ile bir şavt-ı semâdan o zaman
Verdi hengâm-ı şehadetten o âvâz-ı nişân

Ol şadâ Hazret-i Gülsüm'ü şalıp efkâra
Oldu hayret ile mevâ-yı imâma pûyân

Dedi ey dâder-i âli kaderim mesmu'un
'Acabâ oldu mu ol bang-ı hazin ü nâlân

Dedi hemşiresine lutufla ol şâh-ı belî
Oldu hâlâ bu gece vâķ'ada cedm-i 'ayân

Bana tebşir ile peygâm-ı şehâdet verdi
Dedi teşrifine sükkân-ı semâ hep nîgerân

Bu peyâmı deyip ol şâh-ı serir-i 'azamet
Eyledi nezdine evlâd u 'iyâlin da 'vet

Ederek her birine dide-i şefkatle nazar
Bir hîtâb eyledi ol zübde-i evlâd-ı beşer

Vâkt-i hicr erdi vedâ' eyleyelim ey dostlar
'Arş-ı seyr eymeĝe cân-ı mürĝi çün açtı şehper

Nice ihmâl edeyim mülk-i beķâ 'azminde
Şâm-ı ömrüm ki benim eyledi izhâr-ı seher

Şevk-i teşrifime yanmakta cenâb-ı Zehra
Muntazır lezzet-i didârım için peygamber

Anları rıkkat ile bağına baştı bir bir
Dem-i hicrânda ol buhl-ı cenâb-ı Haydar

Nâr-ı firkatle yanıp ol gül-i gülzâr-ı vefâ
Kıldı bu vechle çün emr-i vedâ'ı icrâ

Şehr-i bânu ederek bir tarafında eyvah
Yakasın çâk kılıp firkat ile nâle vü âh

Dâr-ı ğurbette nolur hâli bu dil-teşnelerin
Derdiğim cümleye ey sâye-i ikbâli penâh

Yedd-i a'dâya bu şehzâdeleri zâr u yetim
Bırakıp olmasın 'âzim-i dergâh-ı ilah

Hicr-i dost bir tarafa bir yana kahr-ı ğurbet
Kimseler olmayalar bencileyin baht-ı siyâh

Bu emânetleri cânâ kime teslim ettin
Diyerek şâhdan eylerdi sual ol yüzü mâh

Ol kadar eyledi rıkkat ile kim âh u enin
Kaldı hayrette duyup âhını sükkân-ı zemin

Ümmüğülsüm daği bir yandan edip vâveylâ
Sinesin çâk edip eylerdi bu vechile nidâ

Bana manend-i hazin olmaya yâ Rab kimse
Çekmeye bencileyin kimseler endüh u cefâ

Derdi ey şem'-i vilâyet ki nedir bunca bize
Birbirin zulmile taķib eden bunca belâ

Bâis-i tesliyyet oldum da hüsn idi bize
Ravza-i cennete olduk da revân şîr-i Hüdâ

Senden özge 'acabâ mahremimiz kimler olup
Kim olur hâtır-ı virâne teselli-bahşâ

O gece eyler iken böyle muşibetle güzâr
Etti âsâr-ı seher ruz-ı şehâdet izhâr

Şâh-ı din etti harem-gâhdan ol demde harâm
Kıldı tedîye için farz-ı ilahiye kıyâm

Yani icrâ-yı şalât üzre teyemmüm kıldı
Oldu meşğul cemâ'atle namaza o hümmâm

Henüz encâma resid olmadan işgâl-i namaz
Bulmamışken daği evrâd-ı dua hadd ü hitâm

Cânib-i hışmdan ol demde kopup gülğuleler
Rezme 'azm eylediler leşker-i Kûfe ile Şâm

Kerbelâ deştine binlerce 'alemler yürütüp
Anda gösterdiler evlâd-ı Resul üzere zihâm

Cünd-i İslam daği kıldı icâret-i hâsıl
Oldular Hağ diyerek 'arşa-i rezme vâsıl

Dergeh-i Hağ'a yüzün sürdü o pakize hişâl
Etmeyip zerre kadar kesret-i a'dâya hayâl

Beline çekti hemân tiğ-i Resulullah'ı
Daği destâr u ridâsın giyininip balâ-celâl

Zü'l-cenâh-ı esbine ikbâl ile oldu râkib
O imam İbn-i İmam etmek için ceng ü cidâl

Verdi râyât-ı zafer ayeti 'Abbas eline
Düzdüler şaflarını heyet-i eşrâf-ı ricâl

Du-taraftan olacak çünkü müretteb şaff-ı harb
Oldu temyiz-i mecâz ile hağikat fi'l-hal

Kendi bizzat celâdet ile ol şâh-vâr
Etti müminlerin imân gibi kalbinde karar

Şaff-ı a'dâya mukâbil durup ol feyz-meâb
Kıldı ol fırka-i gümrâha şalâbetle hitâb

Dedi ben gonce-i zehrâ-yı betülüm ki Hüdâ
Şân-ı ecdadıma ta'zim ile gönderdi kitâb

Bu yere da'vet ile siz beni celb eylediniz
Şimdi gösterdiğiniz inkâr ile hep ru-yı 'itâb

Bana bu mertebe gâdr etme nedendir âyâ
Yohsa gelmez mi fikrinize yarın ruz-ı 'azâb

Nuşh u pend etmeyip ol seng-i dilâne tesir
Ettiler tîr-i revân hariç ez-hadd u hisâb

Şaff-be-şaf oldu yegirmi iki bin ceş-i pelîd
Ehl-i imân daği yetmiş iki merd-i sa'id

Bu sühan eyledi hür İbn-i Yezid'e tesir
Oldu tekbir ederek 'âzam-ı dergâh-ı emir

İlticâ eyledi dergâh-ı imâm ol an
Sürdü dâmân-ı Hüseyin'e yüzün ol pâk-i zamir

Dedi 'işyâna günâh eyleyip ikdâm ettim
Bilmedim böyle isâet ede bu kavm-i şerir

Emân ey kâbil-i hâcât budur me'mülüm
Lutfla 'afv oluna eylediğim cürm-i kesir

Dedi meftûhdur dergeh-i ihsân ey hür
İtizâr ehline her dem o şeh-i 'arş-ı serir

Cezm edince kerem şâhı o merd-i bî-yâk
Oldu hiddetle hemân âteş hâr u hâşâk

İzn alıp şâhdan i'zâz ile ol merd-i gayûr
Buldu tiğiyle hemân rahneler erbâb-ı fücür

Berk-i şimşiri ile yandı süfuf-ı a'dâ
Aktı seylâb-ı belâ gibi dem-i ehl-i gurur

Erdi hatiften o dem gûşuna nageh bir şavt
Müjde-i câm-ı şehâdet idi kim buldu sürur

Muntazırdır dem-i teşrifine ey hür cehd et
Nigerândır yoluna dide-i gülman ile hür

'Arşa-i rezmi edip işbu beşâret ile teng
Harbden buldu kemâl ile teni za'fû fütur

Eder günü deyü bir şayha urup etti nidâ
Hızr-veş erdi o dem yanına şâh u şühedâ

Aldı hürü hemân ol mâh-ı sipihr-i devlet
Hayme-gâha anı naql etmeğe kıldı himmet

Oldu mu bütûn 'aceb kalb-i şerifin râzı
Diye ol hâlet ile etti suâle cüret

Ederek hâsılı tahşil rızâ-yı gâli
Eyledi câm-ı şehâdetle behište rihlet

Leşker-i şâhdan o gün geçmiş idi rub'-ı nehâr
Nice ceng-âver olup vâsıl-ı bâğ-ı cennet

Her biri fart-ı şecâ'at ile ettik de güzâr
Ehl-i beyt erlerine geldi o demde nevbet

Murtazá ile cenâb-ı hüsnün cünd-i Yezid
Doğuz evladını bu ma'rekede kıldı şehid

İki evlâdını şâh-ı şühedânın devrân
Birisi gonce iken biri açılmış reyhân

Etti müstağrak deryâ-yı belâ-leb-teşne
Ehl-i beytin ciğerin kıldı bu ateş püryân

Müslim'in daği ciğer-pâreleri üç nevres
Oldular her birisi nâvek-i a'dâya nişân

Üç nefer oğlu daği Ca'fer-i Tayyar'ın âh
Oldular cânib-i Firdevs'e şehâdetle revân

Ûsım İbn-i Hasan ol cümle için amma
Hüsni ile olmuş idi şem'-i şebistân cihân

Görecek dâder ü a'mâmını hâke yeksân
Hasret-i câm-ı şehâdet ile oldu yâ geren

Rezme 'azm ettiği dem ol meh-i erbâb-ı yakın
Ağladı rıkkat ile dâde-i sükkân-ı zemin

Gül-i gülzâr-ı hüsni idi o verd-i tâze
Pederi râyihası vâri idi zülfünde hemin

Duğter-i hazret-i şâh-ı şühedâdan çünkü
Nâmzed olmuş idi hem ana bir dürr-i semin

Ûsım'ı aldı harem-gâha cenâb-ı şühedâ
Kıldı şehzâdenin ihzarına fermân-ı Mübin

Giydirip ol gül-i ra'nâya 'urus-âne libâs
Oldu çün birbirine vâşıl iki mâh-ı cebin

Kâsım olmuşken o pâkize cemâle hayrân
Kendüye cânib-i a'dâdan okundu meydân

Gûş edince bunu a'dâdan o ferhinde cemâl
Tiğini çekti hemân eyleyerek kaşd-ı kıtâl

Ehl-i beyt ol gül-i bağ-ı edebi men' ederek
Tuttular dâmenini ettiler izhâr-ı melâl

Çün vedâ' eyledi hayretle 'urusa nâ-gâh
Dermeden gonce-i maşşudu o nâ-kâm-ı vişâl

'Azim-ı rezim etti hemân şa'sa'a-i tiğinden
Düştü a'da şafına şâ'ika-i izmihlâl

Rahneler buldu hücumuyla sipâh-ı a'dâ
Tiğini urduğça celâdetle o pakiz-i hişâl

Zağm-dâr etti ten-i pâkini peykân-ı belâ
Düştü âhir yere ol gülbin-i bâğ-ı şühedâ

Eder günü deyü bir sayha urup etti nidâ
Üstüne yetti hemân hazret-i şâh-ı şühedâ

Hayme-gâha yetirip izz ile ol serv-i kıddi
Ehl-i beyt ol derece eylediler âh u bekâ

Cümlesi mâtem edip sinelerin çâk etti
Tutuşup yandı bu şiven ile sükkân-ı semâ

Bir içim şuya tağassür ile ol teşne-lebin
Ten-i pâkinde nice çeşmeler oldu peydâ

Hâk-ı hûnini o nur âyetinin vechinden
Pâk ederlerdi tebessümle olup dide-güşâ

Çeşm-i hayret ile her birisine kıldı nigâh
Cân verip eyledi dergâh-ı mu'allayı penâh

Geldi ol dem ki felek devr-i muhâlişle hemân
Mîhr-i ümmidi ede hâk-i siyaha pinhân

Bâğ-ı Firdevs'e ne kim vâre ise merdân-ı Hüdâ
Oldular birbiri ardınca şehiden püyân

Harbe nevbet yitüp ol zübde-i nev'-i beşere
Nitekim geldi dem-i da'vet-i Hallâk-ı cihân

Ehl-i beytin çağırıp eyledi tekrâr-ı vedâ'
Terk edip cümlesini Hak'a hazin ü nâlân

Baştı çün rahş-ı hümayına sa'âdetle kadem
Cânib-i ma'rekeye sür'at ile oldu revân

Durdu a'dâya muqâbil o kerim ü cevâd
Derd-i hicrânile bu şi'ri buyurdu inşâd

Ey olan tâbi'-i fermân-ı Yezid-i gaddâr
Sizde yok zerre kadar hayf-ı cenâb-ı kâhhâr

Bunca müminleri dil-teşne şehid eylediniz
Kanı insâfınız ey kavm-i zulm u cabbâr

Beni bu canibe da'vet ile celb eylediniz
Nağz-ı 'ahd eyleyerek şimdi edersiz inkâr

Ciğerin yakdınız etfâl ü nisânın bî-âb
Etmeyip fahr-ı risâlet ile Allah'dan 'âr

Geliniz ettiğiniz çevre peşimân olunuz
Olmadan şâhib-i 'işyân u günâh-ı bisyâr

Çünkü Hağ'dan utanıp etmediniz zerre hicâb
Ne verirsiniz yârın ecdadına mahşerde cevâb

İttifâken dediler şâha o kavm-i hussâd
Hiçbir vechle bizden olamazsın âzâd

İnkıyâd etmez isen emr-i Yezid'e şimdi
Katline lâ-hağ olur hükm-i Ubeyd İbn-i Ziyâd

Kıldı ol fırka-i gümrâha be-tekrâr hiğâb
Geliniz ölmeyiniz bâni-i bünyâd-ı fesâd

Bu diyara beni celb eylediniz da'vet ile
Bunda ben gelmemişim etmek için ceng-i cihâd

Mâni'-i reh-güzerim olmayınız tâ varayım
Şorayım Şâm'a Yezid'e nedir esbâb-ı 'inâd

Bu naşihat daği ol kavm-i pelîde tesir
Etmeyip çekdiler ol şâha süyuf-ı şimir

Tiğini çekdi celâdet ile ol hayr-ı halef
Kıldı bir cümlede çok kimseleri mahv u telef

Tîr-i bârân ederek her yanadan kıldı gülüvv
Etti ol şâhı 'adu sehm-i belâhâya hedef

Ten-i pâkinde olup yetmiş iki çeşme revân
Yere düştü hemân ol mahzen-i esrâr-ı 'aref

Şimr-i zi'l-cevşen-i bed-bahtın elinden ahîr
Şerbet-i câm-ı şehâdet ile kesb etti şeref

Ehl-i beyitten o zamân çarha çıkıp âh u fiğân
Daği sükkân-ı semâ kıldı bu âhvâle esef

Ol kadar mâtem edip eylediler âh u bekâ
Oldu çün nevhaları velvele-endâz semâ

Nîzeler üzere verip re's-i şehidâna nizâm
Kaldı meydânda bî-ser cesed-i pâk-ı imâm

Dil-i püryânla etfâl ü nisâyı şadd-ı âh
Bindirip nâkalara ettiler 'azm-i reh-i Şam

Yettiler Şam'a o gün çünkü âhâli-i Dımışk
Şehrâyin edip etmiş idiler seyre kıyâm

*Ehl-i beyt ile berâberce cenâb-ı Zeynel
Şam'dan sonra Medine'ye dönüp kıldı hırâm*

*Çıktılar karşı âhâli-i Medine cümle
Ehl-i beyti görecek kisve-i mâtemde tamâm*

*Durdular kâfileye karşı hemân şeyh ile şâb
Kıldılar hüzn ile mâtem ederek böyle hitâb*

*Çanı ol şâh-ı kerem-kârınızı neylediniz
Bize i'lâm edin hünkârınızı neylediniz*

*Noldu mazlum Hüseyin İbn-i Cenâb-ı Zehrâ
Sâni-i Haydar-ı kerrârınızı neylediniz*

*Nice oldu iki güldeste-i gülzar-ı hüsn
Sünbül-i ravza-i ibrârınızı neylediniz*

*İki şehzâde-i neveste Hüseyin'e noldu
Zinet-i gülşeni ahyârınızı neylediniz*

*Kaplamış gird-i melâlet gül-i ruhsârınızı
Nettiniz neşe-i didârınızı neylediniz*

*Türbe-i hazrete yüz sürdüler andan nâ-gâh
Kıldılar hâl-i dil ızhâr ile âh-ı cân-gâh*

*Ey Resul-i du-cihân kıble-geh-i ehl-i 'ayân
Bize bîdâd ile gör netti sipih-i gerdân*

*Mübtelâ kıldı bizi bâdiye-i gurbette
Düşmen-i dün muradınca edip vâh-ı devrân*

*Şem'-i ikbâlimizi zulmile itfâ etti
Zâlim-i Şam ile Kûfîler edip çün tuğyân*

*Kıydılar cân-ı Hüseyin'e o sipah-ı hun-hâr
Ettiler hâke hemân cism-i laîfin yeksân*

*Tutmayıp hürmetini bezm-i belâda bî-âb
Kırdılar elini yâ şâfi'-i yevmü'l-mîzân*

*Verdiler nâle ile halka tamamen ra'se
Ol kadar nâle ki çün lerce getirdi 'arşa*

*Şimr-i zi'l-cevşen ile ehl-i fesâda la'net
Ehl-i beyt hatırına kılmadı zerre hürmet*

*Rû-yı râhat göremez cân-ı Ubeyd İbn-i Ziyad
Ettiğini yanına hiç kor mu Cenâb-ı 'İzzet*

Âl ü evlâd-ı nebi katline şimşir çeken
Rûz-ı mahşerde 'azâbın çeker elbet elbet

Kerbelâ teşnelerin yâd eyle her şubh u mesâ
Okuya mümin olan ruh-ı Hüseyin 'e rahmet

Cân u dilden ola evlâd-ı Resul 'e bende
Bulmak isterse her kim derecât-ı ref'et

Okusun ehl-i 'aduya gece gündüz la'net
Her kim ister ise dârında bulmak 'izzet

Kerbelâ deştinin âvârelerin yâd edelim
Sakf-ı gerdünu yıkıp âhile berbâd edelim

Kalbimiz eyleyelim çirk-i muâşidin pâk
Dilimiz zikr-i şehidân ile mu'tâd edelim

Haq ile bâtlı bu vak'a eder çünkü temyiz
Erecek şehri-gam-ı mâtemi feryâd edelim

Duyalar nâlemizi hem-daği sükkân-ı semâ
Âh u efgânımızı şevkile müzdâd edelim

"Servetâ" vâd ise işrârı teşâhüb eyler
Bezmimizden anı tevbih ile ib'âd edelim

Nâr-ı mâtemle yakıp cân u ciğer dağlayalım
Anıp ol vâ'kıyı haşre kadar ağlayalım

Ek 2: Nevha-i Dil Matbu Metin

